Marafkó László

Bebábozódva

Mint amikor a szemorvos erősebb lencsét illeszt az üres keretbe, finom húzás a szemgolyójában, s az utca forgatagában aztán egybeöltődik két tekintet. A túloldali a Bábosé. Nem iszkolhat el, pedig nem kíváncsi rá, mert legutóbb már elmesélte legfrissebb viszontagságait. Reklámnyomtatványokat hord ki kora reggel, fél kerületet telehintve silány papírra nyomott, igénytelenül telezsúfolt árureklámokkal, leárazások híreivel. A postásokéhoz hasonló kocsin húzza-vonja a kötegeket. „Szarul fizet, de valamiből meg kell élni." Pár hete a lestrapált kerület egyik utcasarkánál otthagyta a „szekerét", s a hóna alá vágott paksamétával egy lakó nyomában beügetett a függőfolyosós bérházba. Mire kijutott, a kocsijának se híre, se hamva. Kiszaladt a sarokra, ahonnan négy utcaszakaszt is betekinthet, mert azt hitte, vásott kölykök szórakoznak vele, de sehol senki. A vállalkozó, aki alkalmazza, s aki valakinek szintén a bedolgozója, megvonta a vállát: „Akkor pajtás két hétig ingyen dolgozol az áráért." Nem vitatkozott, valamelyik alkalommal látta, hogy mercedeses, felpumpált alakokkal pusmog. Azóta az új járgányt pár méternél távolabbra nem is hagyja el. Azoknak sokkal könnyebb, akik saját kis, leharcolt autójukkal járják a körzetüket, s abban tárolják az anyagot, bár kisebb kétkerekűjük is van. Így Budán is űzhetik az ipart. Még ha a benzint is leszámítják, egy hét alatt megkeresnek annyit, mint ő egy hónap alatt.

Tíz évig dolgozott együtt a Bábossal. Mikor felvette a művelődési házba, a becsületes neve helyett az első naptól így hívta mindenki, ugyanis bábszakkört indított. Előtte egy kis bábszínház tagja volt, ám valami megtámadta a hangszálait, s az orvosok nem tudtak mit kezdeni a bajjal. Ha megszólalt, bármilyen szerep jutott is neki, a hangjától a gyerekközönség hahotázott. Egy ideig a figurák elkészítésével foglalatoskodott, mert az eredeti szakmája – így emlegette – „úri szabó" volt, de a szánalmat és a hangtalan eltanácsolást érezve, egy idő után inkább kilépett. Az olcsó konfekcióruhák korában sehol nem kellett. Az elszegényedés miatt újra feltámadt ruhajavításnak köszönhetően a lakásához közel nyílt egy kis műhely, ahol minimálbéren alkalmazták. Pár év múlva aztán, a szerény bevétel miatt is, a tulaj inkább eladta az üzlethelyiséget.

A Bábos próbaképp először csak a figurákat készítette, együtt a gyerekekkel, aztán egyszerűbb darabokat is bemutattak, de ő már ritkán szólalt meg. A színházterem hátsó sorába csendben beülve az előadásaikra rájött, hogy mennyi minden bele tudnak vinni a saját életükből a kis- és nagyobb kamaszok: feszültségoldó humort, családi görcsök megjelenítését. A „majd meglátjuk" helyzetből a Bábos fokozatosan sikerszakkört csinált, majdhogynem protekció kellett a bekerüléshez.

Amikor korkedvezményes nyugdíjjal megvált a művelődési központ igazgatói székétől, nem térhetett ki a Bábos időnkénti telefonjai elől: néha megittak egy sört – „régiekről emlékezve". Sosem hagyta a volt beosztottját fizetni, aki akkorra már maga is „lapátra került". Egy mindkettőjüknél fiatalabb kolléga, Rákász lett az új igazgató. Őt is még mint frissen végzett népművelőt vette fel, szerény albérletet is segített szerezni a tanácstalan vidéki fiúnak. Az új ember politikai vitaklubot indított, de a nyugdíjasokkal is hangot talált, sőt, bármihez nyúlt, gyakorlati hasznot hozott az intézménynek.

Amikor az évek során „bejáratott" helyettese, Horváth a külső változásokat látva, jóval innen a nyugdíjkorhatáron, felmondott, s kisvállalkozásba kezdett, magába szállt. Érezte, hogy az önkormányzatnál „jól fekvő" Rákász nem tartaná elegánsnak az intézménnyel szinte összenőtt igazgatóval huzakodni a pozícióért. A központ fokozatos elsorvasztása viszont hónapról hónapra érződött, így megváltásnak csak a korkedvezményes nyugdíj tűnt. Távozása bejelentéskor szaktanácsadói szerződést is felajánlottak, de nem kívánt ott lábatlankodni, ahol majd három évtizedig szaktekintély, majd első ember volt.

A díszterem lepusztult széksorait már évek óta ki kellett volna cserélni, az igénylésük, többszöri szorgalmazással ott hevert az önkormányzatnál. A legutolsó őszön aztán a leginkább feltűnő, első öt sor székeit kicserélték az önkormányzatnál kiselejtezettekre, amelyeket némileg felújítottak. Így az „előkelő közönség" tagjai viszonylag elviselhető székeken ültek, míg mások hátrább a nyikorgó, kényelmetlen, felfeslett huzatú, kopott régieken. Véleményét a furcsa adományról az utolsó héten a polgármesternek írott elköszönő levelében is megfogalmazta. Egy telefont viszont nem eresztett meg. Egy volt kollégájuk, a népművelők „reformgárdájának" harcos alakja évekig hangosan hirdette, hogy a művelődési házak ideológiai fecskendők, sőt, a politika meghosszabbított karjai. A reformer a változások után már az egyik új párt apparátusában fondorkodott. Gondolta, felhívja, hogy a

központjuk végromlásában minden bizonnyal ama régi ítélete teljesül be, ám az utolsó napon aztán legyintett, és vette a kalapját.

Vagy két évre a kilépése után Rákász felhívta, hogy ha arra jár, kukkantson be. Meglepetés várta: hozzáépített szárny, kicserélt nyílászárók, a székek – természetesen plüssborítással – vadonatújak. Az önkormányzat reprezentatív intézménynek szánja, a kerületi rendezvények, ünnepségek méltó otthonának. Rákász az intézmény történetének is nekiveselkedett, a könyvecskét – a polgármester megígérte – kiadja a kerület. Az asztalán tett-vett, aztán felnézett: „Képzeld, bementem a Történeti Hivatalba is, hátha van anyag rólunk. Hát volt. Rólad is." Hallgatott. „Ne aggódj, nem írnak becsületbe vágókat. Olyasmit, hogy az általam vezetett politikai vitaklubot ki kellene ebrudalni. Meg hogy határozottabbnak kellene lenned az ideológiailag kényes ügyekben. Akár dicséretnek is vehetnéd…" Hirtelen rövidre zárta: „Találgathatsz, ki írta a jelentéseket." Beárnyékolódott a délelőtt. Rákász fokozta: „Egyébként rólam vaskosabb dolgokat írt, nyilván féltékenységből. A nevét, adatait vastag filctollal kihúzták a kartonjának másolatán. A születési év meg a beszervezés éve, szerintem szándékosan, benne maradt. A születési év alapján, teljesen biztos, hogy – hatásszünetet tartott – a Bábos lehetett. Tulipán fedőnéven. Tulipán – megrázta a fejét –, az eszem megáll." „Ennyi?" – kérdezett vissza. „Csak nem sértődtél meg? Nem mószerolás… Bocsáss meg. És az ötvenedik évfordulónkra majd megy a meghívónk." Kikísérte a munkásokkal teli előcsarnokon át. Az ajtónál Rákász mintha után meg akarta volna ölelni, aztán csak egy kézfogás lett belőle.

Hazafelé a fejében rosszul összevágott amatőrfilm-jelenetek: párbeszédek a Bábossal, megbicsakló helyzetek, amelyek talán gyanúra adhattak volna okot. És ez a szerencsétlen fél évente találkozókat javasol, hogy „régiekről"… Mi a fenével foghatták meg? S írta a jelentéseit, ahelyett, hogy bábjeleneteket írt volna.

Most meg mindjárt itt örvendezik neki.

A dühe, mint a gázon felejtett étel, fortyog, kozmál. Három napja Rákász váratlanul felhívta. Ritkán szokta a keresztnevén szólítani, inkább a régi, kedélyes „főnök"-öt használta, de most azzal kezdte: „Tóni, mondtál te valahol olyasmit, hogy jönnek a semmiből, és azt hiszik, mindent ők találtak ki. Csak azért kérdem, mert a polgármester azt mondta négyszemközt, hogy nem szeretné a régi embereket itt látni az ötvenéves ünnepségen… Nekem nagyon kínos. S azt is hozzátette, hogy ez a te mondatod volt." „Kösz', hogy szóltál. Magyarázkodni nincs kedvem. Az új házba majd kiállításlátogatóként egyszer benézek.

Feltéve, ha ingyenes." „Tóni, ne, tudod, bármikor, örömmel, csak ezt az egy alkalmat most, kivételesen hagyd ki." „Nyugi, kihagyom."

A Bábosnak valóban mondott valamit egyszer, sörözéskor. Politizáltak, s a Bábos valamilyen „fülesére" kifakadt: „Mindegyik ugyanonnan jött, ahonnan mi, mégis úgy tesz, mintha ő fedezte volna fel a spanyolviaszt". De hogy a francba juthatott el ez, eltorzítva a polgármesterhez? A sörözők csak nincsenek bekötve az önkormányzathoz?!

Zöldre váltott a lámpa, a Bábos már alig öt méterre lihegett. „Tónikám! Hogy örülök! Ilyen véletlent!" Az emberek kényszeredetten kerülték el őket a járda közepén. Kissé borostás arc, lenőtt oldalszakáll, zsíros haj. „Valami baj van?" – kérdezte aztán elbizonytalanodva. „Igen, épp orvoshoz megyek". „De nem komoly?" „Életkori…"

„A mi korunkban már – a Bábos vagy tízzel fiatalabb volt nála –, ha nem fáj valamid, akkor nem is élsz" – zúgatta el a közhelyet. Most kellene itthagyni. Vagy gyomorszájon vágni. És szembesíteni a hallottakkal. De mit csinál az ember, ha sarokba szorítják? Tagad, menti magát, rejti azt a gyenge pontot, amelyet kitapintottak rajta, s vinné a titkát a legmélyebb bugyraiba, a hátsó raktárakba, a föld alá. S külső kényszert, félreértést emlegetne.

Nyugalompárlat szállta meg: észrevett egy kis forradást a Bábos arcán. Régi heg volt, érdekes, a művházi időkben soha nem figyelt fel rá. Gyerekkori verekedés nyoma? Leesett a szánkóról, foci közben *felvágták*? Vajon az anyja mennyire aggódott? Elrohantak orvoshoz? Látta a saját apját, amint becsapja előtte az ajtót, amikor egy nyáron megriadt arccal hazaállított, mert bújócskázás közben egy kiálló vas felhasította a bokáját. „Ha fél napig ránk se bagózol, akkor oldd meg magad." Az örege már csak ilyen volt. Keménységre próbálta nevelni őket az öccsével együtt. Talán még egy kis vérmérgezés árán is. Amit aztán – szerencsére – nem kapott. Az ötvenes években amúgy is mindenből kevesebbet kaptak: kenyérből s főleg húsból, de fertőzésekből meg gondoskodásból is. S ebben a pillanatban megsajnálta az előtte állót. Bár tulajdonképpen egy féreg. Az anyja valószínűleg megrémült, s rögtön rohantak a rendelőbe. Egy őszülő, semmilyen asszony aggodalma. Semmilyen szoknya, blúz, ballonkabát. Kopott retikül. Smink semmi. Kézen fogva a fiát igyekszik az akkoriban még nyitott peronú, külvárosban döcögő villamos megállójáig. Az izgatottságuk szinte zakatol. A Bábos fürkészte: „Nem vagy rosszul?" Egyre halasztódott a kedvező pillanat, hogy rárivalljon, „takarodj". Hiszen ezért a baromért is ugyanúgy aggódott az anyja, mint bármely szülő a gyerekéért. Bárkiért, aki nem pofázott, nem jelentett, nem figyelt sumákolva.

S ekkor, mint egy gusztustalan mitesszer az arcon, előbukott a Bábos egy régi megjegyzése. Az új pártok már éledeztek, s az egyik aktivista el akarta kérni a művelődési központ egyik helyiségét valamilyen ankétjukra. Elterelték, hiszen másnap jött volna a következő párt, s aztán megállás nélkül valamennyi. Amikor az az első csalódottan elment, a Bábos azt mondta: „Az apám volt kuncsaftjának a fia. Tudod, maszek szabóként apám még elvegetált egy ideig, így lettem én is úri szabó. Nálunk csináltatott öltönyöket ennek az apja, mert széles válla és nagy pocakja volt, a konfekcióruha nagyon hülyén állt rajta." Az az aktivista most a polgármester.

A jelentéseit is valószínűleg visszadobták, hogy írja újra őket, még több adattal, személlyel, gyanúval, kapcsolattal, szerencsétlen vagy csali figurákkal, hogy aztán az új kiszemelteket is be lehessen cserkészni. Úgy ágazik, lombosodik ez az egész, mint a páfrány csipkézete, terebélyesedik, sok kisebb páfrány ágacskájával… S ez a szerencsétlen talán ma is bejár az önkormányzathoz? S pofázik? Megszokásból vagy megint rángatják?

S amíg hallgatta, a Bábosra egy láthatatlan, s ezért is szétfeszíthetetlen kalitka ereszkedett rá. Immár ebben fog létezni. Nem, nem rúgja le magáról ezt a dörgölődzőt, s nem néz át rajta. Meg akarja érteni. Mint egy kísérleti állatot, amely nem tudja, mi történik kívüle, vele. Nem is sejti majd, hogy minden beszélgetésükről láthatatlan felvétel készül az agyában, szinte úgy, ahogy Bábos figyelt a régi beszélgetésekkor. Úgy lesz a foglya, hogy nem is gyanítja: rab, mert csak a zárkás változatáról lehet fogalma. Bár a legombolyított történetek finom szálai a hallgatóra, őrá fognak rátekeredni, s idővel selyemgubóként körülölelik, míg a múlt talán végképp körülfonja. Amit talán lehetetlen is legombolyítani, vagy kibújni belőle. Bebábozódik.

A Bábos egyik lábáról a másikra állt, most már nem volt kétsége, hogy a volt igazgatónak valamilyen rejtett kórja lehet, ha hirtelen így kilép a világból. Kutakodott az emlékei közt, vajon régebben is voltak-e ilyen megzökkenései. S nem is erőltette a sörözést.

„No, minden jót, majd ha kilábalok a bajokból, megint leülhetünk" – mire a Bábos felszabadultan sóhajtott, és önfeledten nyújtotta a kezét, ám az úgy is maradt a levegőben. Lassan elernyedő, nyirkos tenyér a bezáruló forgatagban.